

Ubóstwo osób pracujących w Polsce

Dr hab. Ryszard Szarfenberg

Instytut Polityki Społecznej Uniwersytet Warszawski

Polski Komitet Europejskiej Sieci Przeciw Ubóstwu (EAPN PL)

KONFERENCJA pt. "RZECZNIK PRAW PRACOWNICZYCH –
instytucja chroniąca ludzi pracy", Warszawa 31.01.2015

Pierwsza wersja prezentacji została przedstawiona na Seminarium Międzynarodowym Dialog Społeczny: „Problemy w zatrudnieniu powodem zaostżenia sytuacji społecznej”, Gdańsk, 08-10.01.2015

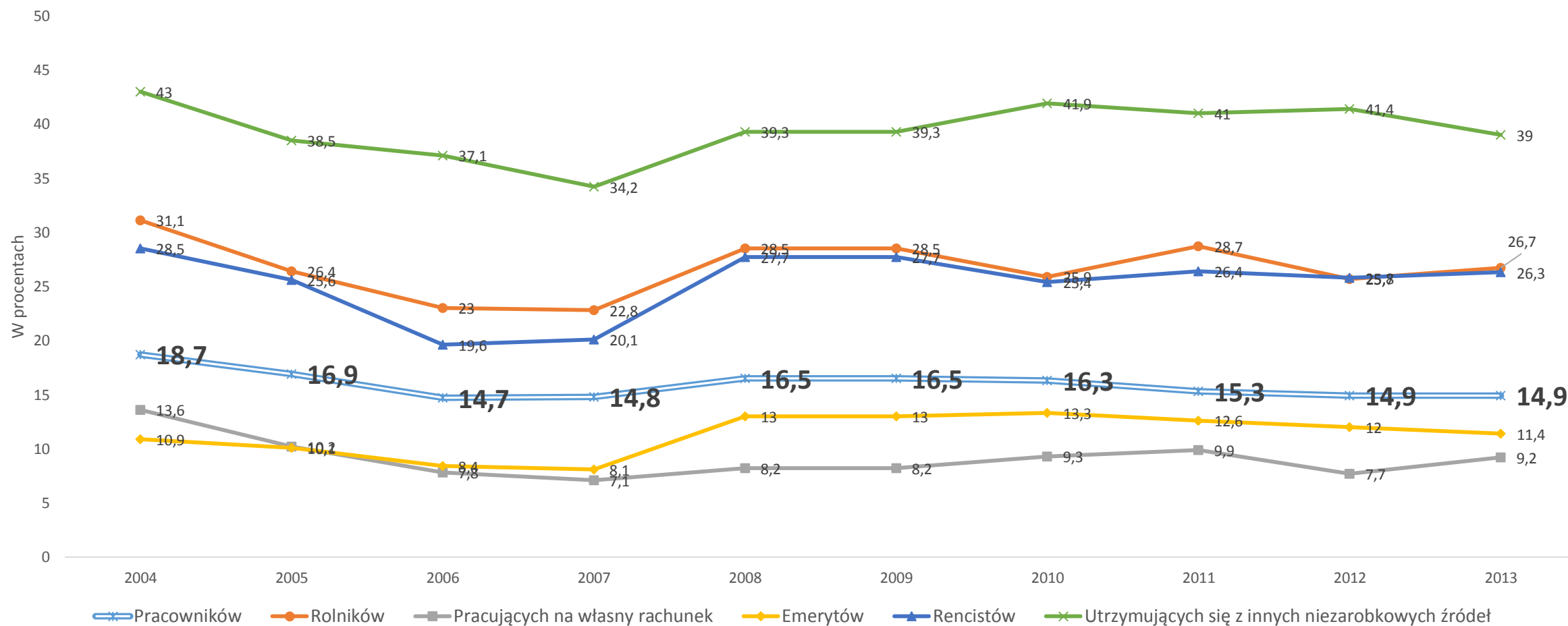
Treść prezentacji

- Teoria ubóstwa w Polsce a ubóstwo pracujących
- Ubóstwo gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania
- Dwa ujęcia ubóstwa pracujących
- Czynniki powiązane z ubóstwem pracujących
- Ilustracja statystyczna
- Instrumenty ograniczania ubóstwa pracujących
- Ubóstwo pracowników w polskiej polityce publicznej
- Strategia na bliższą przyszłość

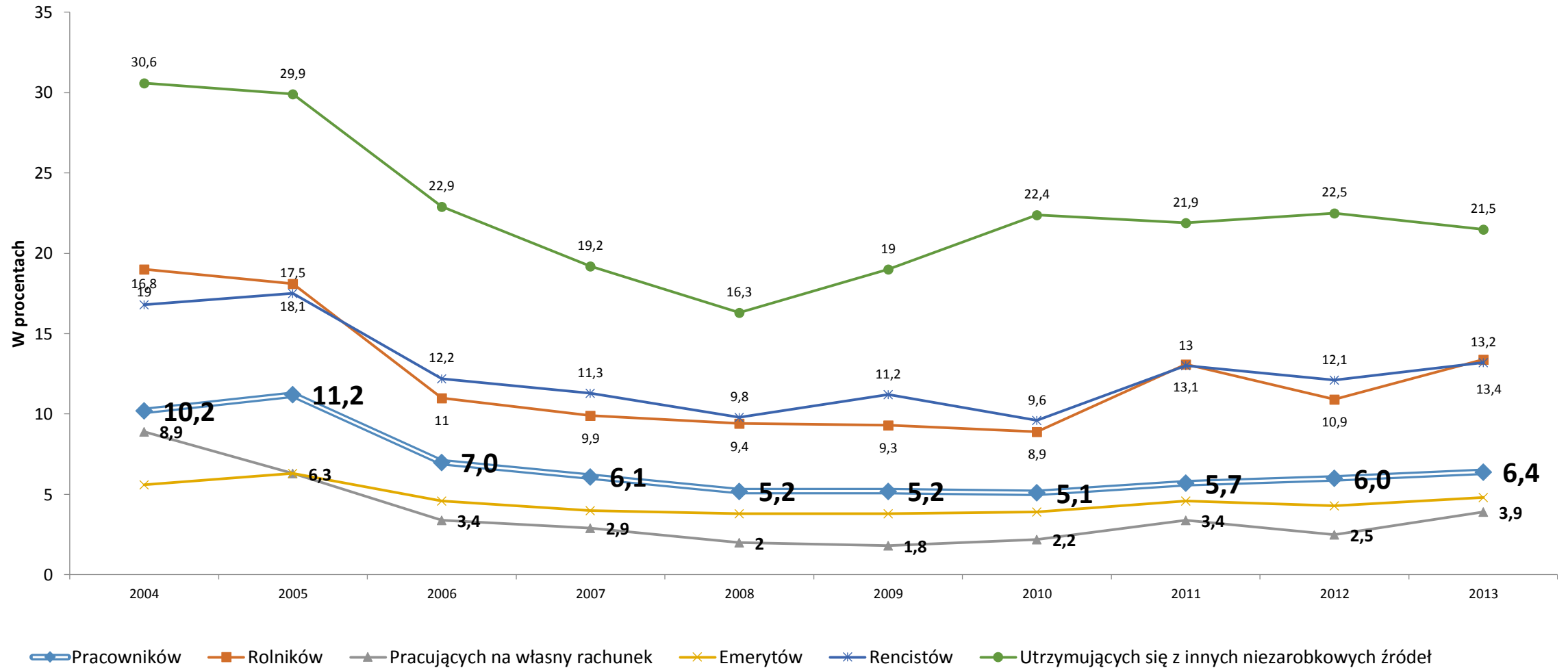
Dominująca teoria problemu ubóstwa w Polsce a ubóstwo pracujących

- Bezrobocie (lub niechęć do pracy) jest podstawową przyczyną ubóstwa
- *Jakie stąd wyciąga się wnioski?*
 1. Wystarczy skutecznie walczyć z bezrobociem, aby zlikwidować ubóstwo
 2. Miejsca pracy tworzą pracodawcy, więc trzeba im stworzyć jak najlepsze warunki do działalności
 3. Jeżeli nadal są bezrobotni, to dlatego, że nie podejmują pracy ze względu na wysokie i łatwo dostępne świadczenia pieniężne
 4. Ograniczanie świadczeń zachęci ich do pracy, a jednocześnie zmniejszy też koszty pracy zniechęcające pracodawców do tworzenia miejsc pracy
- Ubóstwo pracujących podważa tę teorię, skoro pracujący są ubodzy to zatrudnienie nie wystarcza, aby wyjść z ubóstwa

Ubóstwo względne w pracowniczych gospodarstwach domowych (GUS)

Ubóstwo skrajne w pracowniczych gospodarstwach domowych (GUS)

Ubóstwo pracujących – dwa ujęcia

- **Ubogi pracujący** – płaca nie wystarcza na zaspokojenie podstawowych potrzeb pracownika na minimalnym poziomie
 - Pełny wymiar czasu pracy, ale niska płaca (brak uzupełnienia z innych dochodów)
 - Niepełny wymiar czasu pracy, praca tylko przez pewien okres w roku, wówczas nawet wyższa płaca może nie wystarczyć
- **Pracujący w ubogim gospodarstwie domowym**
 - Ubogi pracujący (tj. płaca nie wystarcza nawet na jego własne potrzeby) w ubogim gospodarstwie domowym
 - Nieubogi pracujący w ubogim gospodarstwie domowym (płaca wystarcza na zaspokojenie jego potrzeb, ale dochody całego gospodarstwa nie wystarczają na zaspokojenie potrzeb wszystkich jego członków)

Czynniki wpływające na ubóstwo pracujących

Czynniki indywidualne

- Poziom wykształcenia
- Płeć
- Wiek
- Liczebność i intensywność pracy w GD
- Obecność dzieci w GD
- Zatrudnienie w pełnym, niepełnym czasie pracy
- Typ umowy (czasowe, stałe)

Struktura gospodarstwa domowego

Niedostateczna ilość pracy

Niska płaca

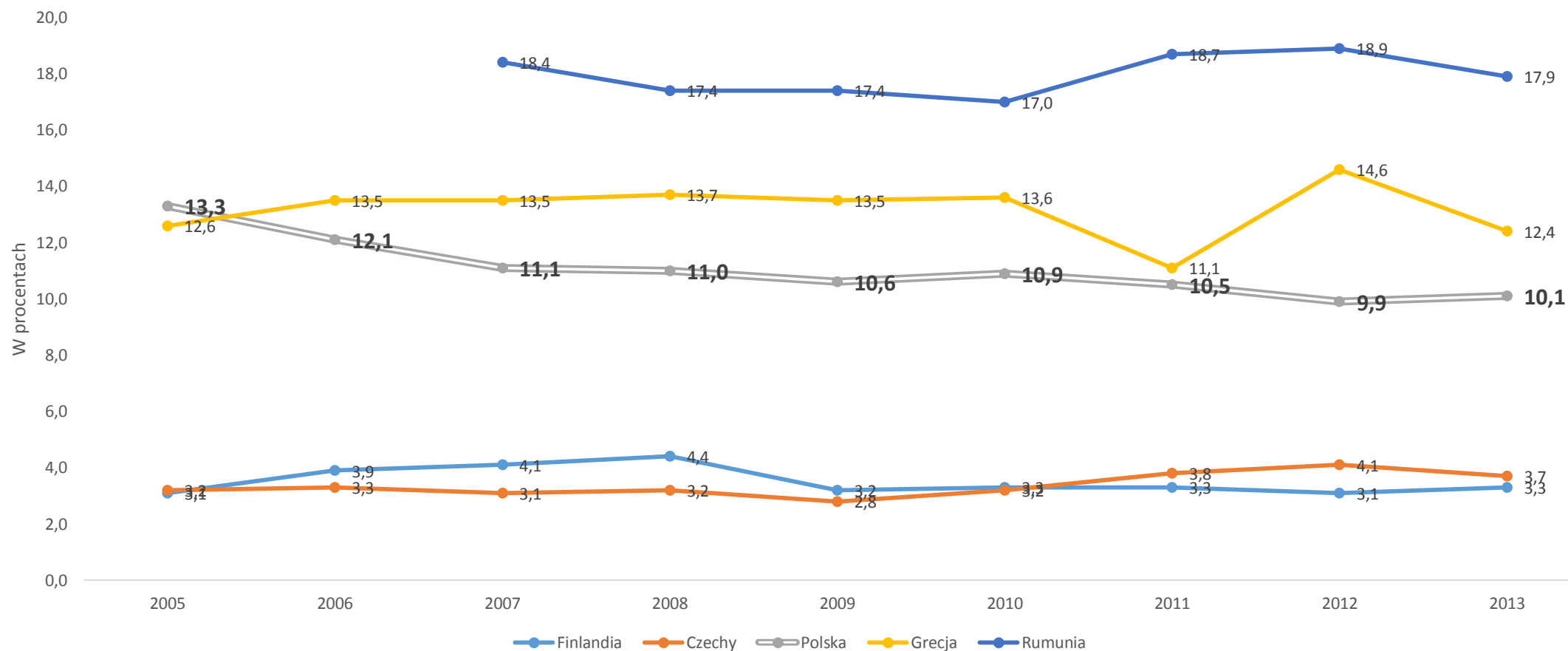
Ubóstwo pracujących

Czynniki ponadindywidualne

- Zdecentralizowany lub skoordynowany system ustalania płac
- Ustawodawstwo w zakresie płacy minimalnej
- Ochrona zatrudnienia
- Podatki, składki i świadczenia
- Dostęp do usług (np. opieka nad dziećmi, szkolenia)

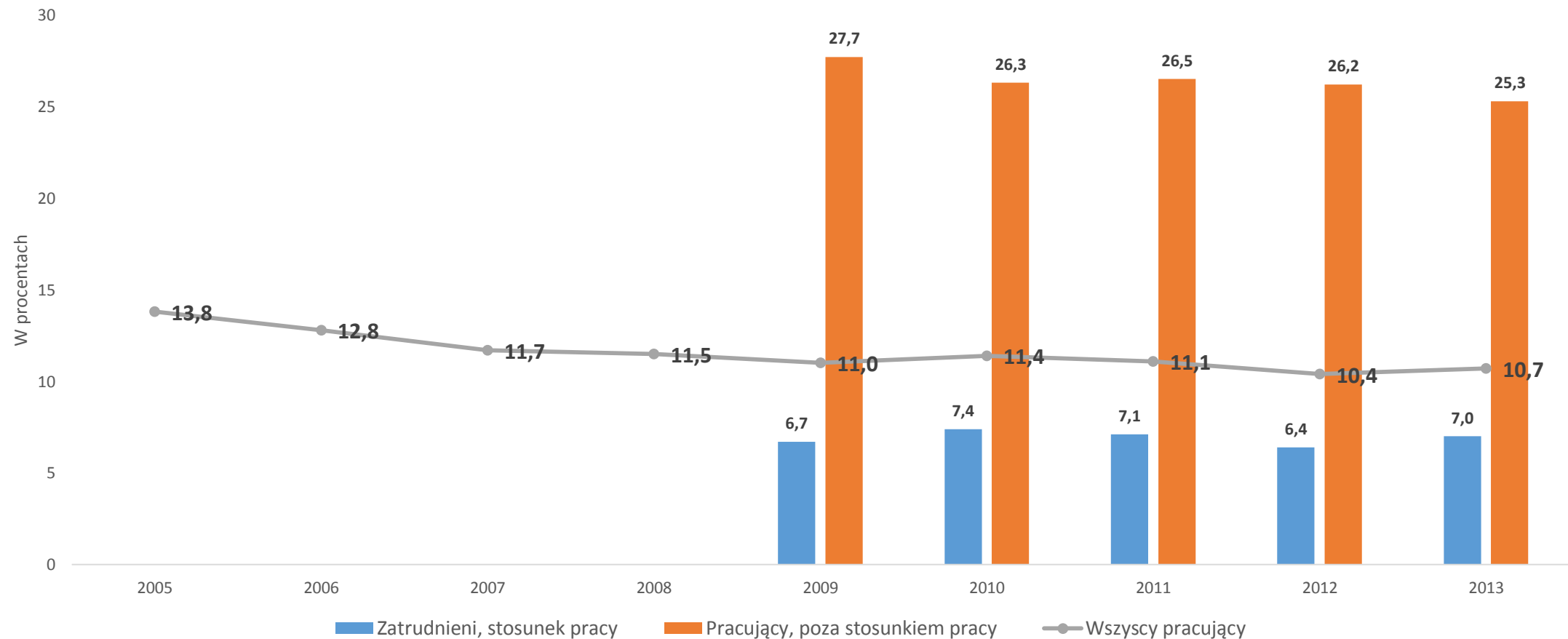
GD – gospodarstwo domowe

Ubóstwo pracujących (pełny rok) w Polsce na tle krajów z góry i dołu rankingu w 2013

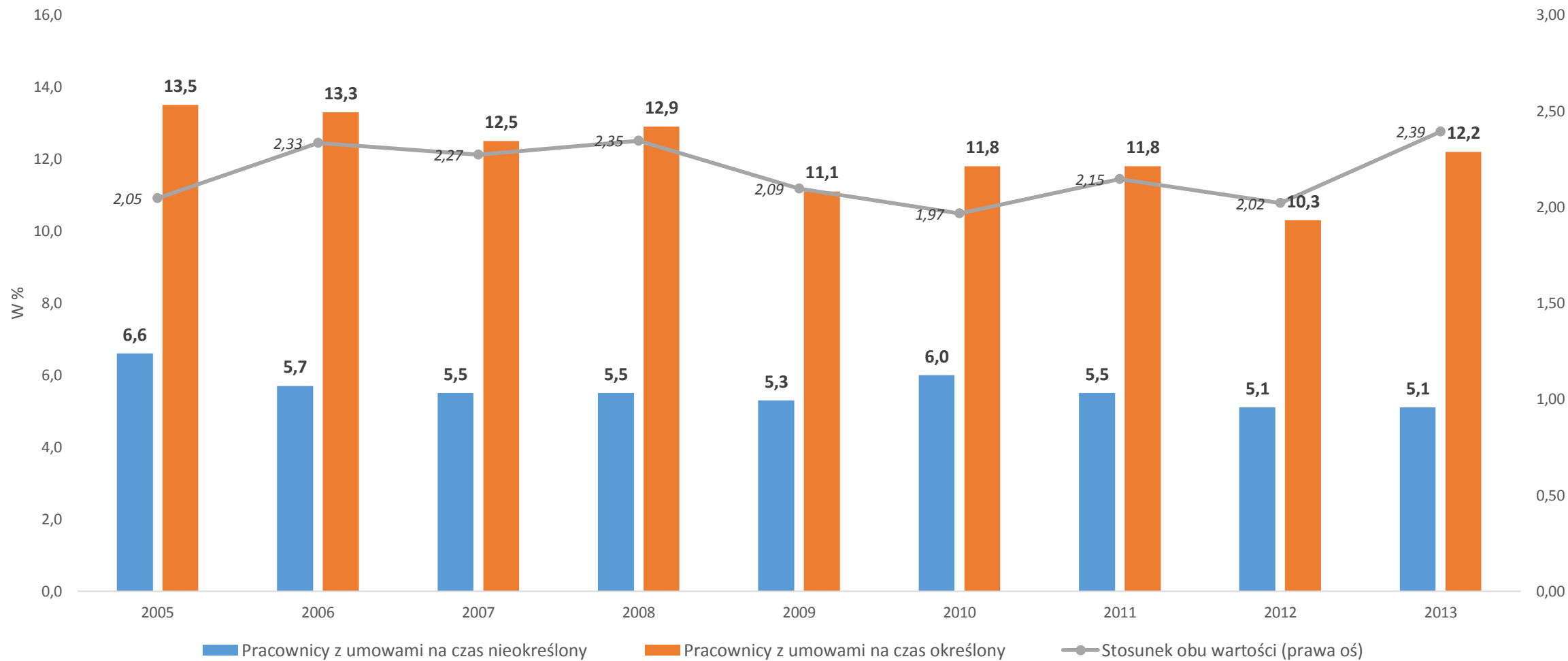

Ubóstwo względne, granica 60% mediany dochodu ekwiwalentnego, dane Eurostat, opracowanie własne

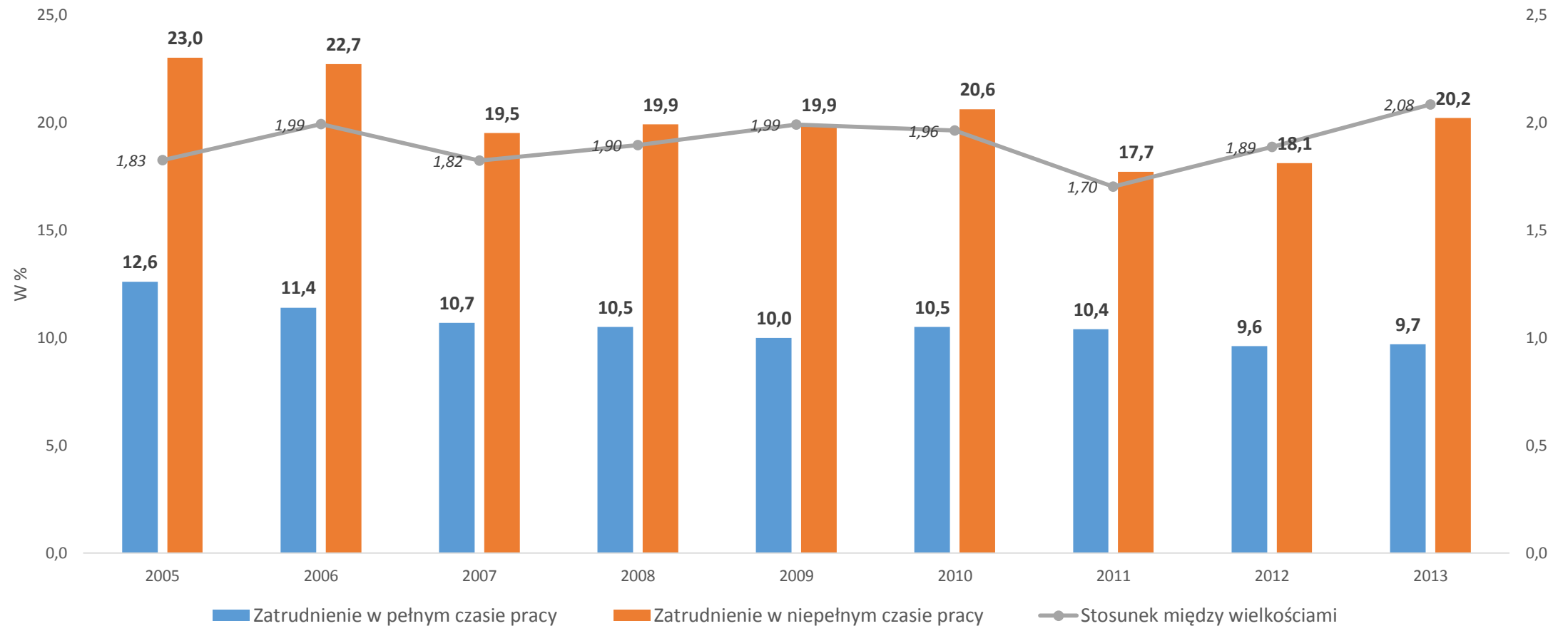
Ubóstwo pracujących ogółem i z podziałem na zatrudnionych i pozostałych

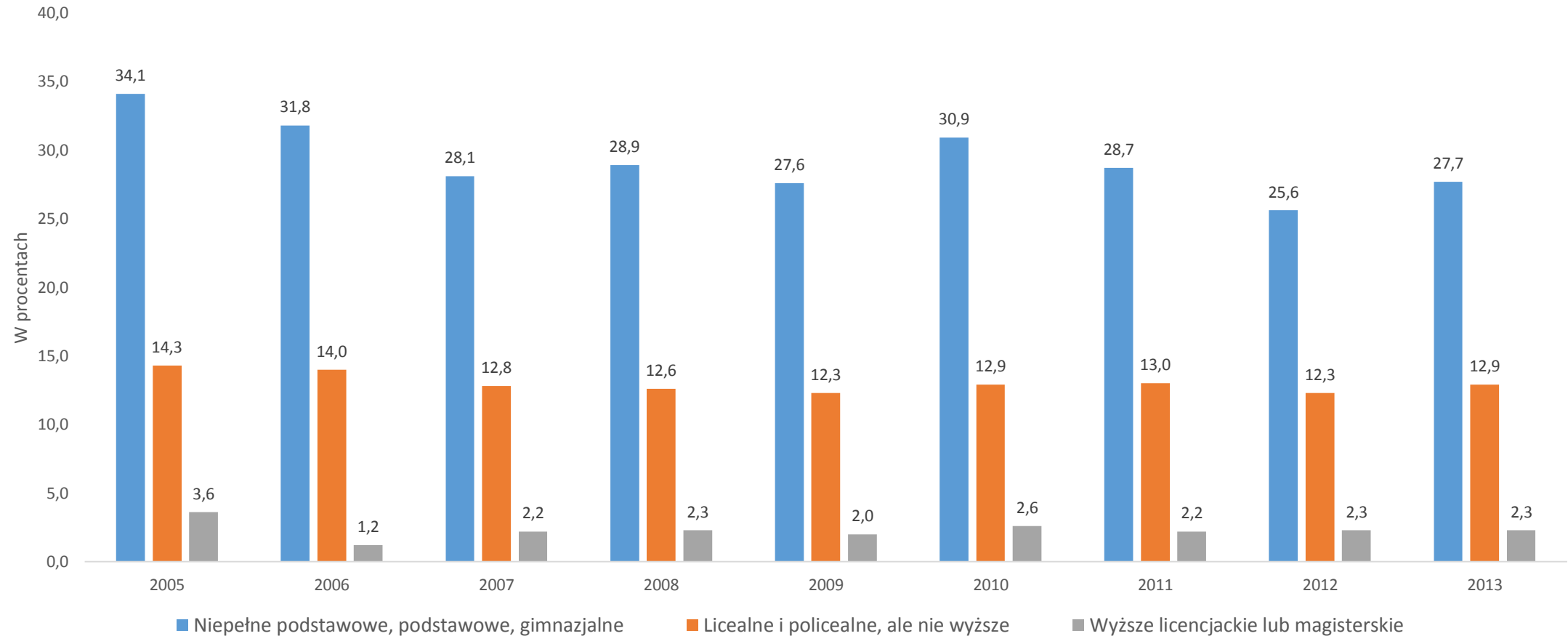
Ubóstwo pracujących według trwałości umowy o pracę

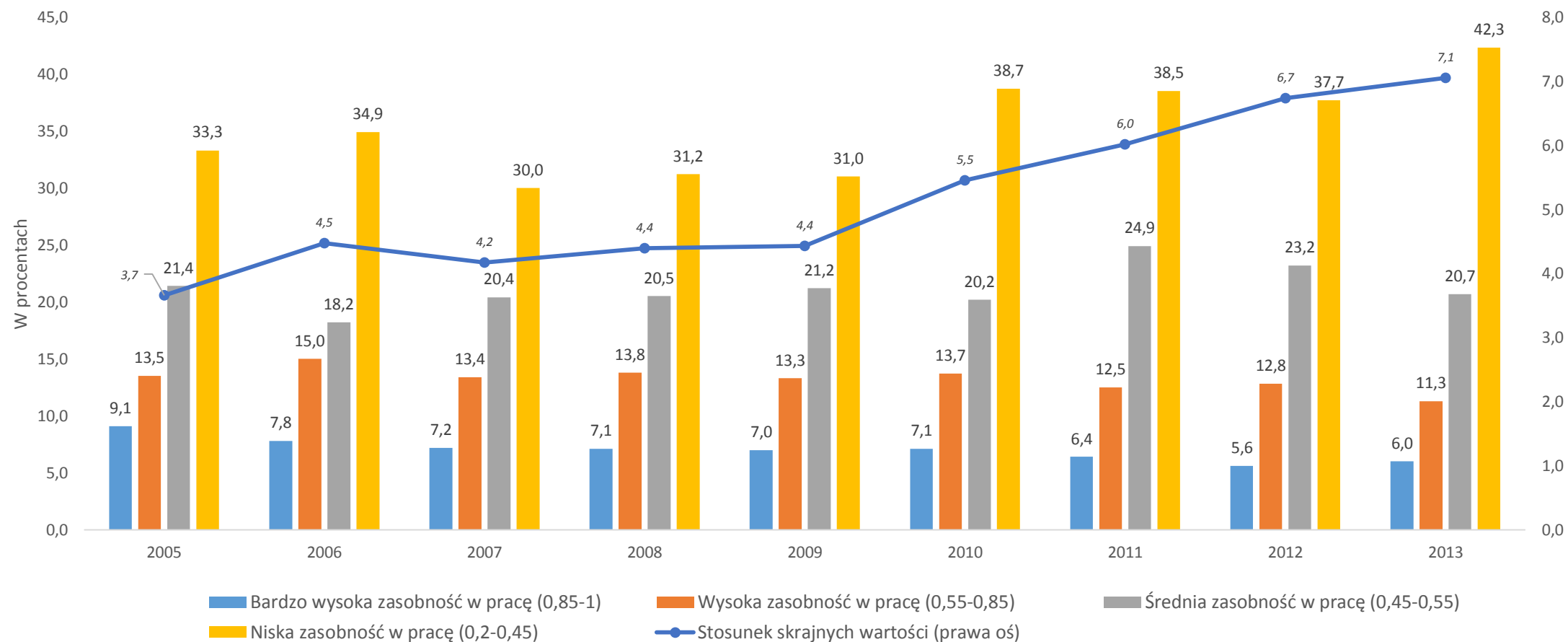
Ubóstwo względne pracujących według wymiaru czasu pracy

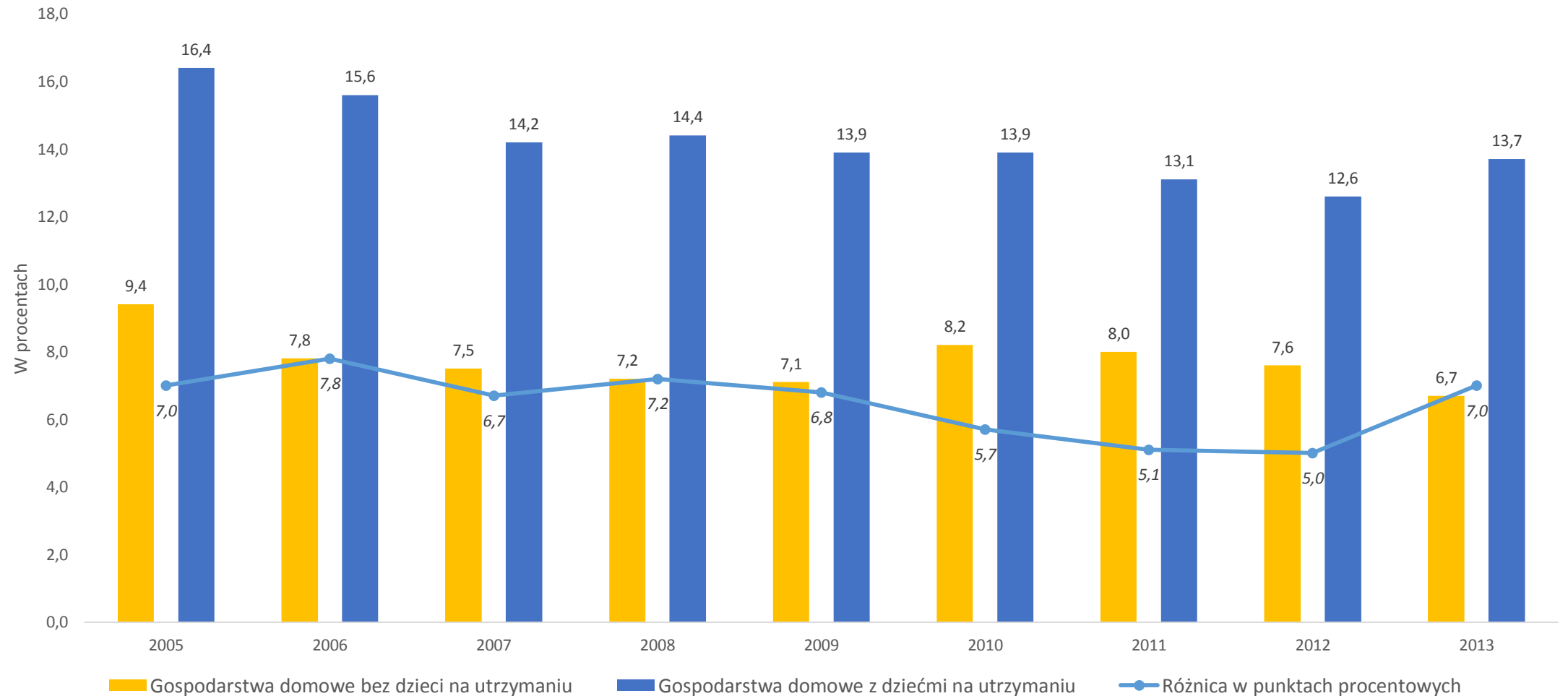
Ubóstwo pracujących według poziomu wykształcenia

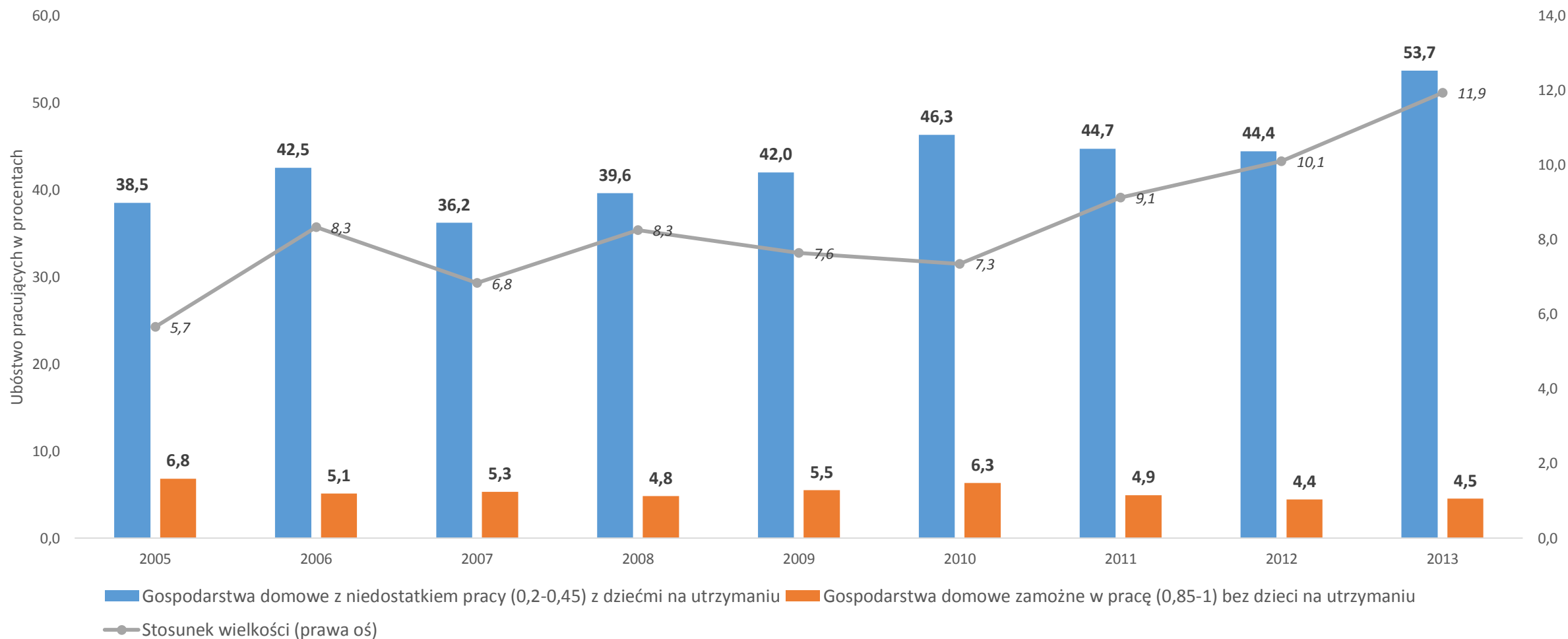
Ubóstwo pracujących według zasobności (intensywności) pracy w gospodarstwie domowym

Ubóstwo pracujących w gospodarstwach domowych z dziećmi i bez dzieci na utrzymaniu

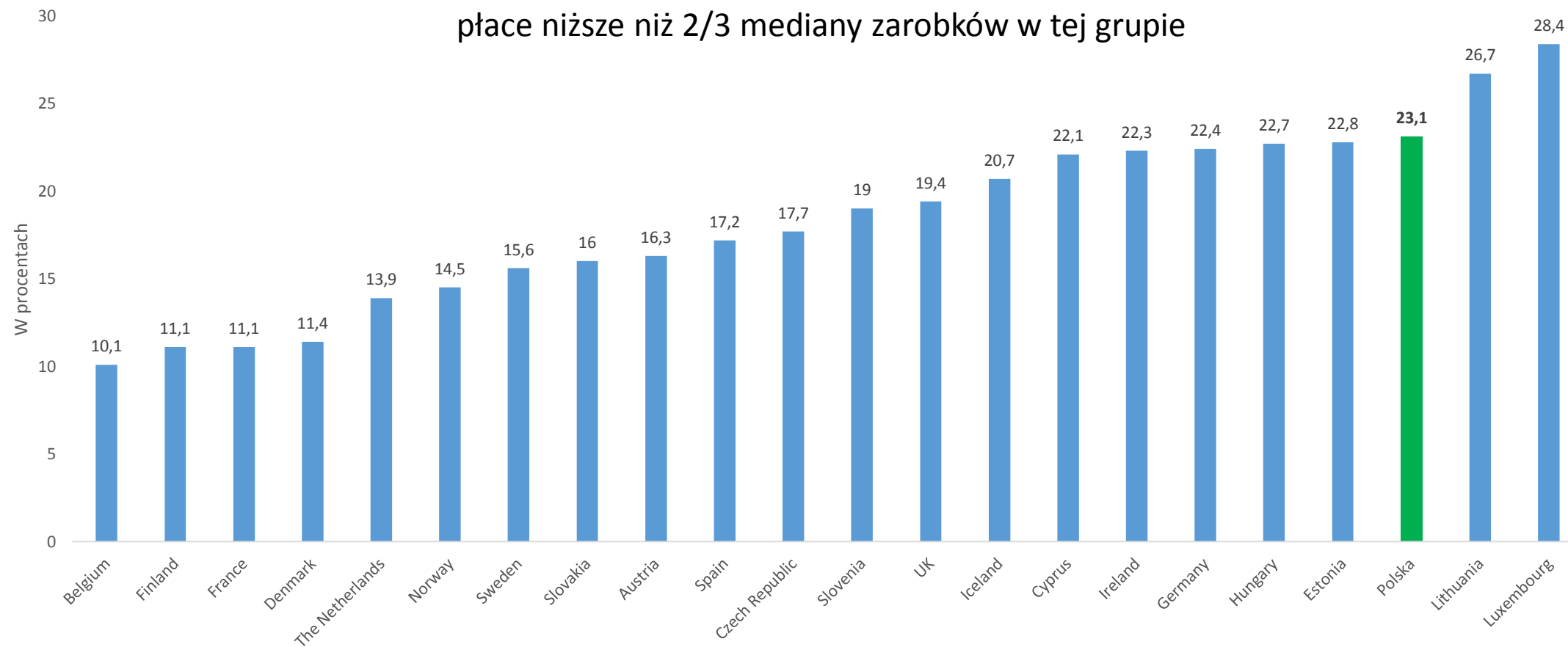

Ubóstwo pracujących według zasobności rodziny w pracę i w dzieci

Problem niskich płac

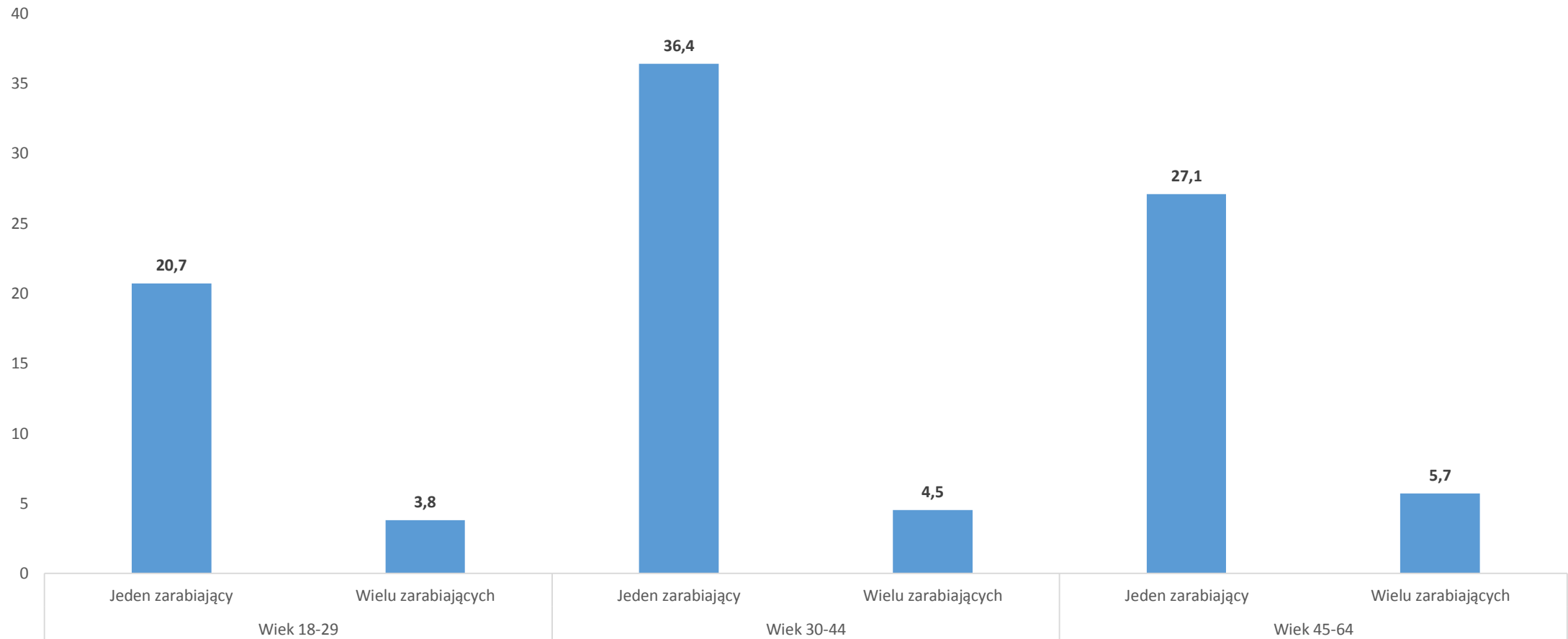
Udział pracujących w pełnym wymiarze przez cały rok mających płace niższe niż 2/3 mediany zarobków w tej grupie

Szacunek granicy 2/3 mediany rocznych zarobków w 2010 w Polsce: około 5550 euro. Granica ubóstwa (60% mediany dochodów) wynosiła wtedy 2643 euro dla jednoosobowego gospodarstwa domowego

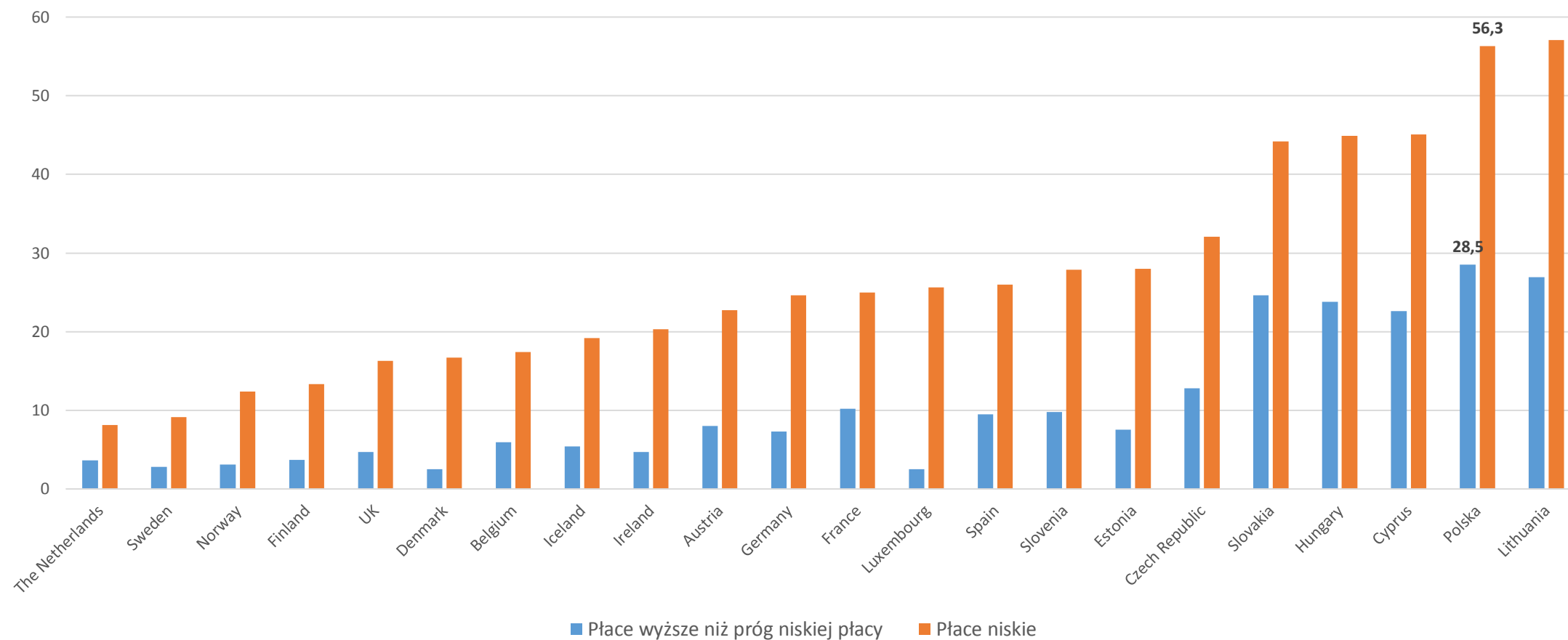
Dane: *Low Pay, In-Work Poverty and Economic Vulnerability...* by Maitre, Nolan, Whelan 2012, opracowanie własne

Ubóstwo pracujących w pełnym wymiarze czasu przez cały rok za niskie płace według wieku i liczby zarabiających w rodzinie

Dane: *Low Pay, In-Work Poverty and Economic Vulnerability...* by Maitre, Nolan, Whelan 2012, opracowanie własne

Udział pracowników pełnozatrudnionych w prekaryjnej sytuacji według wysokości płac

Prekaryjność: zagrożenie ubóstwem, niemożność zaspokojenia co najmniej trzech z listy 7 potrzeb lub niemożność pokrycia nagłych wydatków

Dane: *Low Pay, In-Work Poverty and Economic Vulnerability...* by Maitre, Nolan, Whelan 2012, opracowanie własne

Instrumenty ograniczania ubóstwa pracujących

Instrumenty bezpośrednie

- Podnoszenie płacy minimalnej
- Zmniejszanie opodatkowania niskich płac (adresowane ulgi podatkowe)
- Zmniejszanie składek na ubezpieczenie społeczne od niskich płac
- Zasiłki rodzinne dla uboższych rodzin
- Świadczenia uzupełniające niskie płace
- Zwroty z systemu podatkowego

- Aktywizacja i wspieranie dostępu do zatrudnienia
- Zwiększanie dostępu do usług, np. opieki dla dzieci
- Elastyczna organizacja czasu pracy

Instrumenty pośrednie

- Wspieranie utrzymania w zatrudnieniu i awansu w pracy
- Wspieranie lepszych warunków pracy i elastyczności
- Kształcenie ustawiczne
- Zwalczanie dyskryminacji i wspieranie włączającego środowiska pracy

**Niedostateczna
ilość pracy**

Niska płaca

Ubóstwo pracujących

Ubóstwo pracowników jako problem polityki publicznej w Polsce

- W ramach semestru europejskiego Rada Europejska zaleciła Polsce dwa razy (rekomendacje 2012 i 2013) przeciwdziałanie ubóstwu pracowników
- Partnerzy społeczno-gospodarczy (związki zawodowe, organizacje pracodawców, organizacje pozarządowe) włączeni w prace Międzyresortowego Zespołu ds. Strategii Europa 2020 przedstawili w związku z tym pakiet zaleceń (2013) dla aktualizacji Krajowego Programu Reform na okres 2014-2015
- Pakiet był przedmiotem dyskusji w Zespole - wszystkie propozycje strony społeczno-gospodarczej związane ze zmianami w podatkach i w świadczeniach dla osób w wieku produkcyjnym zostały zignorowane
- W odpowiedzi na zalecenia i uwagi partnerów do projektu aktualizacji KPR wyszczególniono tylko jedno działanie związane z rekomendacjami Rady w sprawie ubóstwa pracowników – podwyżkę płacy minimalnej

Wybrane propozycje partnerów uporządkowane według trzech kluczowych tematów

1. Podjęcie działań na rzecz ograniczenia nierówności płacowych, m.in.
 - Zwiększenie progresji podatkowej
 - Wprowadzenie świadczeń podatkowych (poza ulgą na dzieci również zwrot)
 - Zmniejszenie poziomu składek na ubezpieczenie społeczne w przypadku płac niskich
2. Podjęcie działań na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej kobiet
3. Podjęcie działań mających na celu zwiększenie poziomu i dostępności świadczeń dla osób w wieku produkcyjnym m.in.
 - Zwiększenie dostępu do i poziomu zasiłków rodzinnych i dodatków do nich (w tym dla rodzin wielodzietnych)
 - Wydłużenie wypłaty zasiłku dla bezrobotnych do roku
 - Wypłacanie w 100% zasiłków okresowych z pomocy społecznej dla bezrobotnych

Sytuacja obecna

- W rekomendacjach Rady Europejskiej dla Polski z 2014 nie ma już zalecenia podjęcia działań ograniczających ubóstwo pracowników (było w rekomendacjach z 2012 i w 2013 r.)
- W sprawie niektórych postulatów partnerów postęp: nowy rząd Ewy Kopacz przeprowadził reformę ulg podatkowych dla rodzin, są też już projekty świadczenia rodzicielskiego (uzasadnienie demograficzne)
- Reforma pieniężnej pomocy społecznej dla osób w wieku produkcyjnym (zasiłki okresowe) jest blokowana przez Ministerstwo Finansów
- Rok 2015 jest rokiem weryfikacji kryteriów dochodowych i zasiłków dla świadczeń rodzinnych i pomocy społecznej (nie wiadomo czy zostaną zwiększone)

Strategia na bliższą przyszłość

- Zaktualizowanie i dopracowanie pakietu propozycji partnerów i działania na forum Zespołu do spraw Strategii Europa 2020 wokół aktualizacji KPR 2015-2016
- Postulowanie i działania na rzecz zwiększenia celu przeciwdziałania ubóstwu z już osiągniętego 1,5 miliona do 3 milionów i przyjęcie celów dodatkowych w zakresie ograniczenia ubóstwa pracowników przy okazji śródkresowej ewaluacji Strategii Europa 2020 w Polsce
- Działania upowszechniające wiedzę dot. problemu ubóstwa pracowników z umiejscowieniem go w szerszym kontekście strategii ograniczania nierówności (w tym dualizacji rynku pracy)
- Uruchomienie cyklu kampanii na rzecz godnej płacy w kilku większych miastach skierowanej najpierw do samorządowych pracodawców z hasłem przeciwdziałania ubóstwu pracowników (zakładowa płaca minimalna)

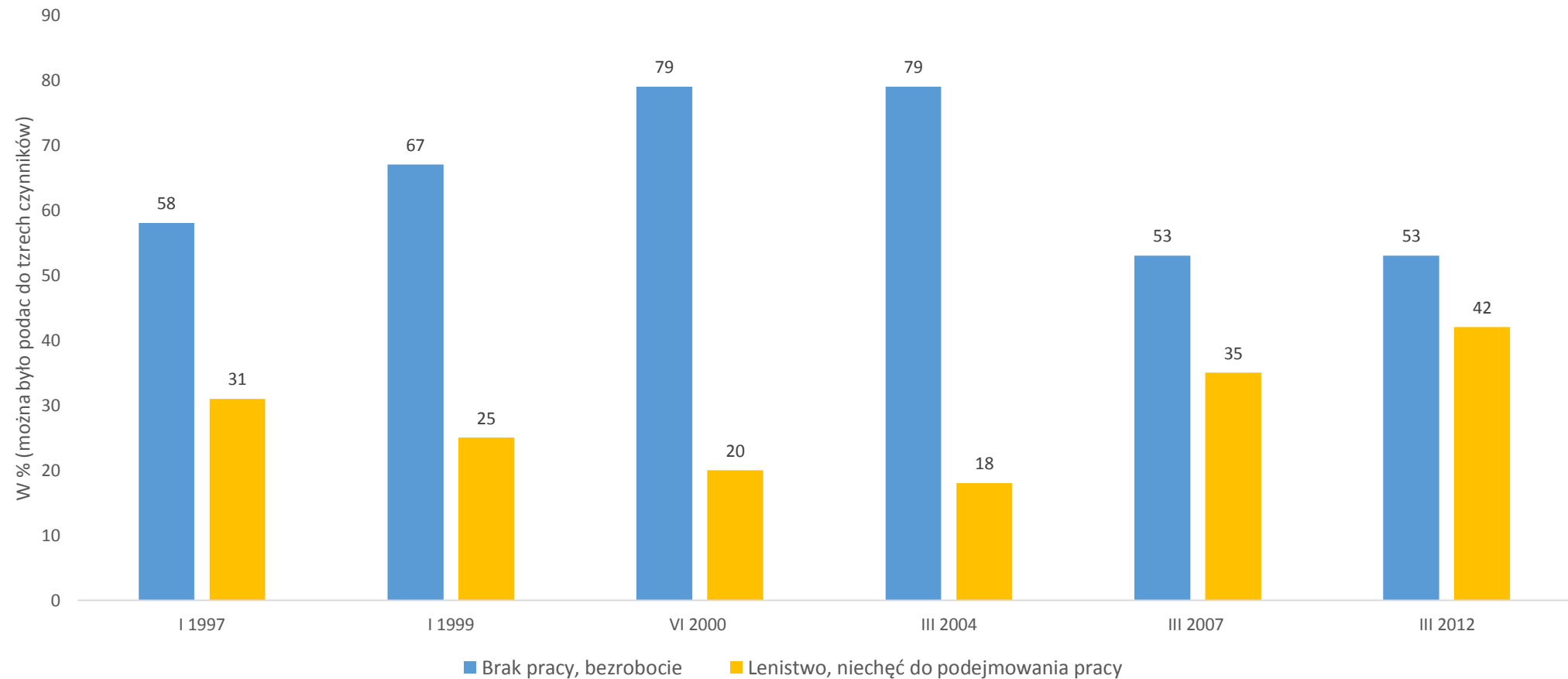
Stanowisko Europejskiej Sieci Przeciwdziałania Ubóstwu

- 18 rekomendacji dla
 - **Unii Europejskiej**, np. zwiększyć widoczność i zaproponować konkretne sposoby wdrażania strategii aktywnej integracji społecznej UE, poparcie dla rozwoju związków zawodowych w niskopłatnych sektorach
 - **Państw Członkowskich**, np. podnieść poziom płac (w szczególności najniższych i niskich), zapewnić zasiłki i ulgi podatkowe dla pracujących uzupełniające niskie zarobki, ograniczać segmentację rynku pracy zagwarantować przestrzeganie praw pracowniczych
 - **Pracodawców i ich organizacji**, np. stać się godnie płacącym pracodawcą, zapewnić stabilność umów, przestrzegać praw pracowniczych
 - **Związków zawodowych i organizacji pozarządowych**, np. zwiększać członkostwo w związkach zawodowych, tworzenie sojuszy i koalicji między ZZ i NGO, nagłaśnianie problemów nisko opłacanych pracowników

Załączniki, dodatki

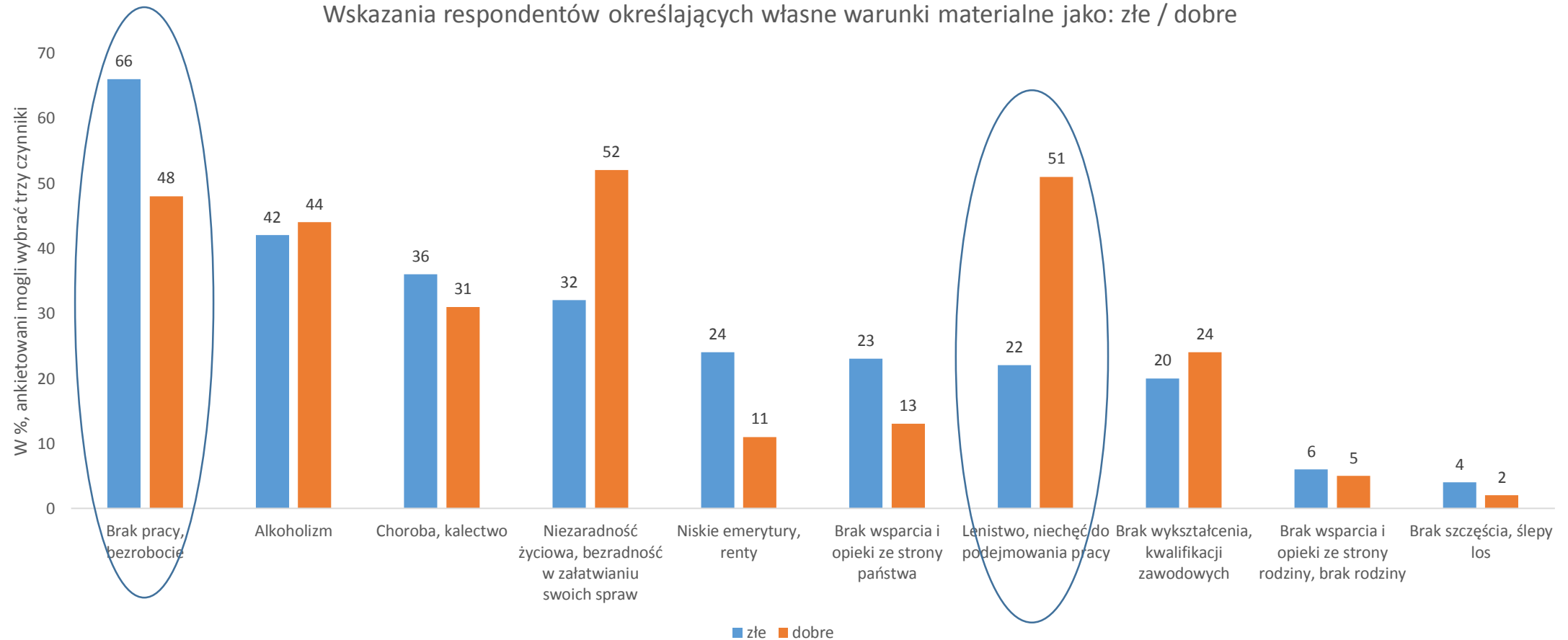
Społeczne postrzeganie barier w wychodzeniu z biedy związanych z pracą

Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie nie mogą wydostać się z biedy?

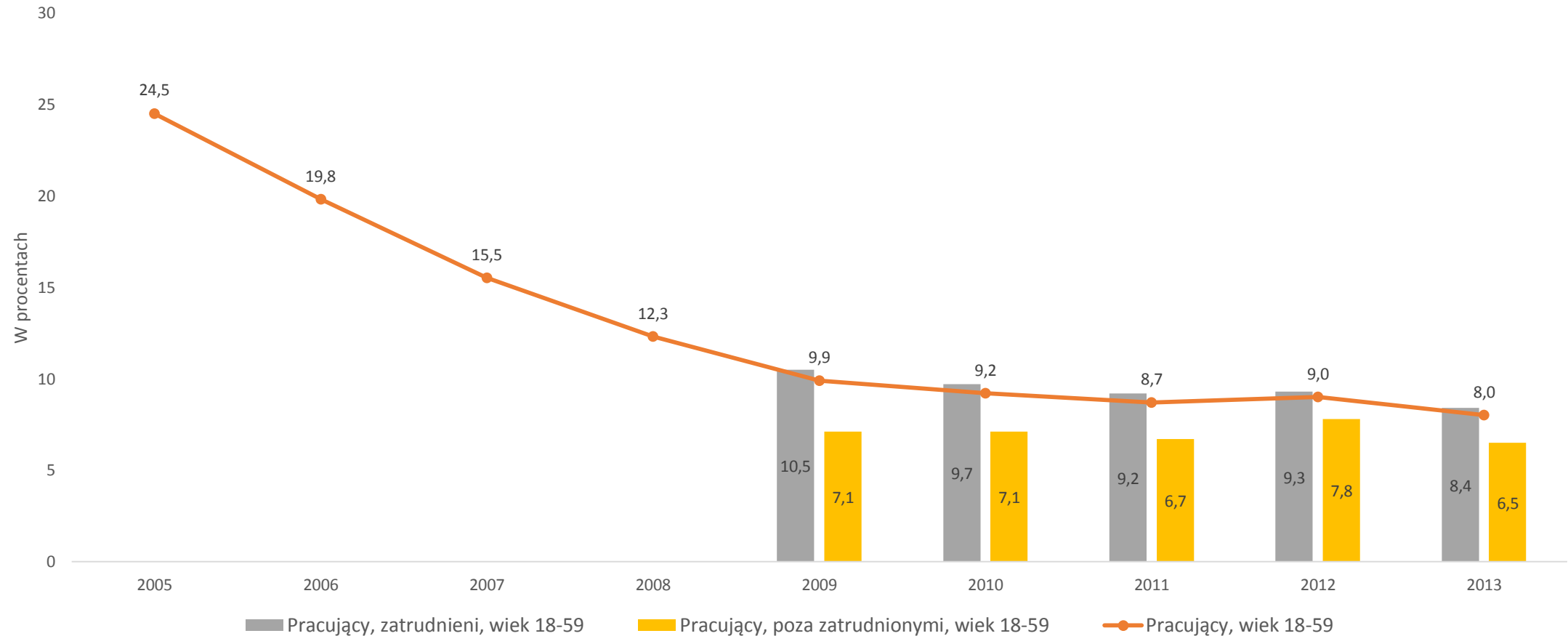

Różnice w postrzeganiu barier w wychodzeniu z ubóstwa przez subiektywnie biednych i zamożnych

Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie nie mogą wydostać się z biedy? (2012)
Wskazania respondentów określających własne warunki materialne jako: złe / dobre

Pogłębiona deprywacja pracujących ogółem, zatrudnionych i poza stosunkiem zatrudnienia

Ubóstwo pracujących według wieku

